
ASENDUSKODU KASVATUSALA TÖÖTAJATE BAASKOOLITUSE MÕJUANALÜÜS

Koostaja: Madli Raudkivi, *analüütik*

Euroopa Liit
Euroopa Sotsiaalfond

Eesti
tuleviku heaks

Tallinn
2018

SISUKORD

1.	MÕJUHINDAMISE MUDELI KIRJELDUS	3
2.	ESIMESE TASEME HINDAMINE	5
2.1.	Tagasiside koolitusmoodulite järgselt.....	5
3.	TEISE TASEME HINDAMINE	14
3.1.	Osalejate hinnangud oma teadmistele enne koolituse läbimist	14
3.2.	Osalejate hinnangud oma teadmistele peale koolituse läbimist.....	15
3.3.	Kokkuvõtlik table eel- ja järeltesti tulemustest	17
3.4.	Tagasisideringid koolituse läbimise järel.....	19
4.	KOLMANDA TASEME HINDAMINE.....	28
4.1.	Asenduskodu juhtide tagasiside koolitusele	28
5.	KOOLITUSE KOOLITAJATE TAGASISIDE	30
5.1.	Koolituse käigus kerkinud teemad, küsimused, probleemid	30
5.2.	Osalejate arusaamad ja hoiakud	31
5.3.	Koolitajate ettepanekud koolituse täiendamiseks.....	32
6.	EKSPERTHINNANG KOOLITUSELE	34
7.	KOKKUVÕTE JA SOOVITUSED	37
	KASUTATUD KIRJANDUS	44
	LISA 1. NÄIDE ESIMESE TASEME REAKTSIOONI MÕÕTMINE.....	45
	LISA 2. VÄLJAVÕTE EEL-JA JÄRELTESTI VÄIDETEST	47

1. MÕJUHINDAMISE MUDELI KIRJELDUS

Mõju hindamise aluseks võeti levinud Donald Kirkpatricku poolt 1950ndatel loodud koolituste mõju hindamise nelja-astmelist mudelit. Alustada tuleb esimesest astmest ning vastavalt võimalustele liikuda järgnevale tasemele. Vastavalt tasemele muutub ka mõju hindamine keerukamaks. Järgnevalt on lühidalt kirjeldatud mõju hindamise tasemeid (toetudes Kirkpatrick Partners 2017, North Dakota State University 2010).

Esimene tase mõõdab osalejate kohest reaktsiooni koolitusele ehk millisel määral pidasid osalejad koolitusel osalemist meeldivaks, kaasahaaravaks ja oma töö jaoks oluliseks. Keskendutakse nende personaalsetele subjektiivsetele hinnangutele. Täiendatud mudel keskendub osaleja kaasatusele ja pühendumisele koolitusel osalemisel ning sellele, kuivõrd asjakohane on see osaleja tööle. Positiivsed hinnangud esimesel tasemel ei taga õppimist ega õpitu rakendamist töökohal, kuid negatiivsed hinnangud esimesel tasemel vähendavad selle tõenäosust oluliselt. (Phillips 1997).

Asenduskodu kasvatusala baaskoolituse maht on 160 akadeemilist tundi (144 kontaktõppetundi ja 16 akadeemilist tundi iseseisvat tööd). Kontaktõpete on jaotatud erinevate mahtudega teemamooduliteks. Erinevate teemadega mooduleid on kokku 11. Peale igat teemamoodulit viidi esimese taseme ehk reaktsiooni taseme mõõtmiseks läbi tagasisideküsitlus paberkandjal. Ankeet toetus Kirkpatricku poolt koostatud tagasisideankeedi lühendatud versioonile, kus osalejad said tuua ka välja teemasid, mida nad tundsid käsitleti moodulis vähe või ei üldse ei käsitletud. Ankeedi lõpus oli ka vaba ruum erinevate kommentaaride jaoks. Näiteid ankeedid kasutatud küsimustele leiab lisas 1.

Teine tase mõõdab õppimist ehk millisel määral on koolitusel osalejad omandanud kavandatud teadmisi, oskuseid, hoiakuid, enesekindlust ja pühendumus põhinedes nende osalemisele koolitusel. See tase peaks välja tooma nende muutuse teadmistest („*Ma tean seda*“), oskustes („*Ma oskan seda*“), hoiakutes („*Ma usun, et seda on väärtuslik töökohal teha*“), enesekindluses

(„*Ma usun, et ma suudan seda tööil teha*“) ja pühendumises („*Ma planeerin seda töökohal teha*“) enne ja pärast koolitust. Selle mõõtmiseks on võimalik kasutada erinevaid meetodeid nagu soorituse hindamine, stimulatsioonid, juhtumianalüüsid, näidendid ja harjutused (Phillips 1998).

Asenduskodu kasvatusala töötajate baaskoolituse teise taseme hindamiseks koostati koolituse õpiväljundite alusel väited, mis palusid osalejatel anda hinnanguid oma teadmistele ja oskustele, mida koolitus hakkab käsitlema (nt „*oskan selgitada lapse õiguste nelja põhiprintsiipi*“). Samu väiteid hindasid osalejad koheselt enne koolitust kui ka kohe peale koolituse lõppu.

Osalejatele selgitati ankeedi eesmärki ning selle täitmine oli anonüümne. Eel- ja järelankeedid täideti paber kandjal täpselt enne ja vahetult pärast baaskoolituse läbimist. Osalejaid julgustati olema täiesti ausad ning neile kinnitati, et vastuseid ja inimest kokku ei viida. Osalejad said vastata kuuepunktisel Skaalal, kus otspunktid olid seletatud 1= oskan väga halvasti ja 6= oskan väga hästi. Vahepealsed vastusevariandid olid latikirjutuseta, et osalejad saaksid neid vabamalt enda jaoks tõlgendada. Ankeeti näeb lisas 2. Tulemusi analüüsiti dispersioonanalüüsi (One-Way) ANOVA kaudu. Dispersioonanalüüsi eesmärk on kontrollida gruppidevaheliste erinevuste statistilist olulisust nende keskväärtuste alusel.

Lisaks viidi läbi peale kogu koolituse läbimist suuline tagasisidering, kus osalejatega vaadati tagasi kogu koolitusele ning paluti välja tuua erinevate teemamoodulite ja nende koolitajate tugevused ning nõrkused, asenduskodus elamise ja töötamise jaoks kõige kasulikumad ning praktilisemad moodulid. Osalejad said teha muudatusettepanekuid koolituse korralduse ja teemade lõikes.

Kolmas tase mõõdab käitumise muutust ehk väljendab seda, millisel määral on koolitusel osalejad kasutanud õpitut oma töökohal (või elus laiemalt). Lisaks mõõdab seda kuidas osaleja käitumine on koolituse tagajärjel muutunud. Uuendatud mudeli kohaselt tuleks kaasata selle taseme hindamisse ka protsessid ja süsteemid, mis kinnitavad, julgustavad ja hindavad sooritust töökohal. Selleks on planeeritud fookusgrupid paar kuud peale koolituse läbimist, et meenutada baaskoolitust ning arutada millisel määral on koolitusel käsitletud teemasid, oskuseid ja materjale

koolituse vilistlased peale koolitust kasutanud. Fookusgrupid on planeeritud 2018.aasta kevadesse.

2. ESIMESE TASEME HINDAMINE

2.1. Tagasiside koolitusmoodulite järgselt

Iga koolitusmooduli järel paluti osalejatel anda tagasisidet läbitud mooduli kohta. Tagasiside andmiseks oli koostatud ankeet iga mooduli kohta. Väited puudutasid osaleja kaasatust õppetöösse, mooduli vajalikkust ja rakendatavust osaleja igapäevatöös, koolitaja esitlust ja mooduli materjale. Igas moodulis paluti märkida millisel määral nad nõustuvad järgmiste väidetega:

- Koolitusmoodul vastas mu ootustele
- Ma mõistan miks koolitusmoodul minu jaoks vajalik on
- Ma soovitaksin koolitusmoodulit teistele kasvatajatele/perevanematele
- Ma olin pidevalt kaasatud sellesse, mis koolitusel toimus
- Tegevused ja harjutused toetasid mu õppimist
- Koolitaja edastas teemat selgelt
- Koolitusmoodul jäi minu jaoks liiga teoreetilisele tasemele
- Ma sain vastused oma küsimustele
- Ma saan õpitut oma tööl kasutada
- Koolitusmooduli käigus omandatud teadmised ja oskused aitavad mul olla oskuslikum kasvataja/perevanem
- Koolitusmooduli teemad ei olnud seotud asenduskodu elu ja lastega piisavalt
- Tulevikus saan mooduli töövihikut oma töös kasutada

Osalejad said väljendada oma nõustumist neljapunktilisel skaalal, kus 1= ei ole üldse nõus ja 4= olen täiesti nõus. Osalejatel oli võimalus märkida ka variant „raske öelda“. Vabade vastustena oli võimalik kirja panna ka teemasid, millest osalejad moodulis puudu tundsid või oleksid pikemalt soovitud kuulda. Vaba ruum oli jäetud ka osalejate teiste mõtete, kommentaaride ja ideede jaoks.

Kokkuvõtlikult nõustuti koolitusmoodulite järgselt kõigi positiivselt sõnastatud väidetega ning ei nõustunud väidetega, mis väitsid, et moodul ei ole piisavalt seotud asenduskodu elu ja lastega ning moodul jäi liiga teoreetilisele tasemele. Seega osalejad olid esitatud väidete lõikes moodulitega rahul ning eraldi tulemusi iga mooduli lõikes välja tuua pole vajadust.

Sissejuhatus

Olles esimene ja kõige lühem moodul koolitusel, sai see moodul pigem vähe tagasisidet. Moodul sai kõrged hinnangud. Kommentaarides toodi tugevusena välja, et koolitaja kasutas erinevaid koolitusmeetodeid ja oli praktik ning heaks eeskujuks. Mooduli nõrkuseks toodi välja, et gruppitööd olid liiga tempokad ning kohati oli palju segadust ülesannetega.

Lapse areng ja kiindumus

Võrreldes teiste moodulitega nõustuti sagedamini, et koolitusmoodul jäi liiga teoreetilisele tasemele. Keskmiseks kujunes neljapunktilisel skaalal 2,18. Kuigi see väljendab väitega mitte-nõustumist, oli see teiste moodulitega võrreldes kõrgem. Koolitusgruppide keskmisi omavahel võrreldes oli samuti näha, et gruppide hinnangud moodulile erinesid üksteisest statistiliselt olulisel määral.

Osalejate kommentaarides kiideti koolitaja(te) häid elulisi näiteid ja huvitavaid vaatenurki. Koolitajat oli hea osalejatel jälgida. Puudusena oli välja toodud, et laste arengust mahajäämusest räägiti moodulis liiga vähe. Täiendusena toodi, et kuna asenduskodusse sattunud lapsed tavaliselt on mõneski aspektis arengust maha jäänud, siis peaks seda teemat käsitlema rohkem.

Kriitikana toodi välja ka seda, et moodulis oli liiga palju teemasid nii lühikese aja peale. Üks osaleja tõi välja kuidas moodulis kuulnud on asenduskodus raske rakendada, sest asenduskodus on lapsi rohkem kui perekonnas ning füüsiliselt ei jätku selleks aega. Koolitusmooduli läbiviimise puhul toodi välja, et tundi puudust aktiivõppest (nt grupidööd) ning esitatud info ei olnud kohati kajastatud õppematerjalides.

Lein ja kaotus

Leina ja kaotuse moodul sai osalejatelt väga head tagasisidet. Nii hinnangud kui ka kommentaarid moodulile olid valdavalt kiitvad. See oli nii kõigi koolitusgruppide puhul – kõik koolitusgrupid andsid moodulile sarnaselt kõrgeid hinnanguid.

Lisaks paljudele kiitvatele kommentaaridele, oli aga toodud ka soovide ja ettepanekuid osalejatelt. Sooviti kuulda rohkem kaotusest (mitte niivõrd surmaga seotud leinast), paarisuhte lõppemisest, kaotuskogemusest kui lapsevanem ei käi lapsel asenduskodus külas, kuidas tulla toime lapse teadmatusega ning leinast ajal, kui laps eraldatakse perekonnast ja tuuakse asenduskodusse. Paar korda oleks soovitud koolituselt saada rohkem praktilisi nippe, kuidas leinavat last toetada.

Väärkohtlemine

Väärkohtlemise mooduli puhul oldi mooduliga üldiselt rahul. Eriti mõisteti selle vajalikkust ning seda moodulit soovitsid paljud oma kolleegidele. Ainukese asjaoluna võib kriitikaks välja tuua, et võrreldes teiste moodulitega nõustuti sagedamini väitega, et koolitusmoodul jäi liiga teoreetilisele tasemele. Ka väärkohtlemise mooduli puhul andsid kõik grupid moodulile sarnaseid hinnanguid ning erinevusi koolitusgruppide vahel ei olnud.

Kommentaaridest selgus, et kuigi osalejad nõustusid, et nad olid kaasatud koolitusel toimuvasse, tundsid osalejad kohati puudust praktilistest ja kaasavatest ülesannetest. Mõned osalejad

soovisid ka teemat käsitleda koolitusel pikemalt, sest ajanappuse tõttu ei jõudnud mõnest teemast piisavalt rääkida. Mõnes grupis tunti puudust ka praktilistest võtetest, kuidas toetada väärkoheldud last asenduskodus, sest lapsed on enamuses mingit liiki väärkohtlemisega kokku puutunud ning sellises mahus ei saa moodulist piisavalt teadmisi, et väärkoheldud last efektiivselt aidata.

Lapse vaimne tervis

Teiste moodulitega võrreldes sai kõige kõrgemad hinnangud lapse vaimse tervise moodul. Selle mooduli puhul võib öelda, et see oli enim seotud asenduskodu elu ja lastega ning oli seeläbi hinnangute järgi ka üks kõige praktilisemaid. Valdav enamus osalejatest nõustus täielikult väidetega, mis puudutasid mooduli vajalikkust ning soovitaksid seda ka kolleegidele. Kõrged hinnangud tulid kõigilt koolitusgruppidele.

Kommentaaride puhul oli palju kiitust koolitajale, tema praktilistele ja elust võetud näidetele ning üldisele kogemuste pagasile. Vaid üksikud osalejad tõid välja puuduseid või kriitikat. Teemad, millest oleks soovinud pikemalt kuulda oli depressioon, psühhoosid, maania, enese lõikumine, rehabilitatsiooniplaanid, autism ja Downi-sündroom. Samas iga teemat toodi välja vaid üks kord ja teised kommetaare kiitsid teema edastamist ja tõid välja teema olulisust ja kasulikkust asenduskodus töötamisel.

Lapse positiivse mina-pildi toetamine

Lapse positiivse mina-pildi toetamise moodul sai head tagasisidet. Selles moodulis olid osalejad eriti kaasatud sellesse, mis koolitusel toimus ning koolitusel kasutatud harjutused toetasid eriti osalejate õppimist. Seetõttu ehk nõustuti ka palju väitega „Ma soovitaksin koolitusmoodulit teistele kasvatajatele/perevanematele“ (keskmine 3,87).

Ka osalejate toodud kommentaarid olid valdavalt koolitust ja koolitajat kiitvad. Moodul oli kommentaaride järgi vajalik, põhjalik ning küsimused said kõik vastused. Vaid üksikud

kommentaariid tõid välja puudujääke moodulis. Pikemalt oleks soovinud kuulda lapse enesekontrollist ja sotsiaalsete oskuste parandamisest, lapse motiveerimisest ja sagedamini oleks võinud saada nippe, kuidas praktiliselt aidata madala enesehinnanguga last. Samas selle mooduli puhul erinesid antud hinnangud statistiliselt olulisel määral koolitusgruppide vahel. Seega koolitusgruppidel olid erinevad kogemused ja arvamused selle koolitusmooduli lõikes.

Vanemlikud oskused

Kõigi moodulite hinnanguid ja kommentaare võrreldes sai vanemlike oskuste moodul kõige kriitilisemad hinnangud. Hinnangute järgi jäi see moodul kõige teoreetilisemale tasemele (nõustumise puhul jäi keskmine 2,26 juurde). Samuti võrreldes teiste moodulitega, saadi sellel moodulis vähem vastuseid oma küsimustele, oldi vähim kaasatud koolitusel toimuvasse ja see moodul oli vähim seotud asenduskodu elu ja lastega. Samas peaks silmas pidama, et hinnangud olid siiski üldiselt kõrged, kuid mooduleid omavahel võrreldes, sai see mooduli teistest kehvemad hinnangud.

Samas toodi selle mooduli puhul vaid üksikuid kommentaare, mis selgitaksid madalamat rahulolu. Üks osaleja tõi välja - „mõnes mõttes sai palju uusi teadmisi, aga mõnes mõttes tekitas see rohkem segadust – mis siis ikkagi valida?“. Lisaks tunti puudu elulistest soovistest ja seotusest asenduskodu elu ja tööga. Paar korda toodi välja kuidas väheseks jäi seksuaalsuse teemast ning aktiivõppemeetoditest. Üks osaleja leidis tagasisides, et selle mooduli teemad dubleerisid varasemaid teemasid, mida oleks võinud asendada praktiliste ülesannetega. Antud hinnangud erinesid koolitusgruppide vahel, mis võib viidata ebaühtlasele edastusviisile koolitusgruppide vahel.

Lapse õigused

Lapse õiguste koolitusmooduli tagasiside oli osalejatelt positiivne ning hinnangud moodulile väidete lõikes head. Osalejad olid eriti nõus, et koolitajad edastasid teemat selget (keskmine 3,85)

ja osalejad olid pidevalt kaasatud sellesse, mis koolitusel toimus (keskmine 3,70). Moodul oli ka asenduskodu elu ja lastega osalejate hinnangul seotud.

Osalejate kommentaarid kiitsid koolitajaid ning koolitusmooduli läbiviimise meetodid, meeldisid moodulis rakendatud mängulised harjutused ning ülesanded. Toodi välja, et koolitusmoodul oli toetav ja sai palju uut infot. Osalejad oleksid aga soovinud koolitusmoodulis kuulda rohkem laste kohustustest ning kuidas nendest lastega rääkida. Üks osaleja leidis, et kõik oli õige, mida koolitusel räägiti, kuid teinekord on seda raske rakendada. Ka mõned teised tõid välja, et oleksid soovinud praktilisi ülesandeid kuidas lastele selgitada nende õiguseid.

Seadusandlus, regulatsioon, juhtumiplaan ja tegevuskava

Seadusandluse mooduli puhul mõisteti eriti, miks koolitusmoodul nende jaoks vajalik on (keskmine 3,84) ning leiti, et seadusandluse koolitusmoodulis käsitletud teemad olid lähedalt seotud asenduskodu elu ja lastega. Samas olid koolitusgruppide vahel erinevad arvamused selle lõikes, kui teoreetiline seadusandluse moodul oli. Ka oma küsimustele vastuse saamise lõikes olid grupid erinevatel arvamustel.

Osalejad tõid välja, et moodulis oleks võinud pikemalt arutada 2018.aasta alguses kasutusele tulnud seadusmuudatustest. Üks osaleja leidis, et seaduseid saab vaadata ka vajaduspõhiselt ning tervet moodulit selleks vaja ei ole. Sarnaselt leidis üks osalejatest, et piisab kui oleks terviklik dokument asendushooldust puudutavatest seadustest mooduli asemel.

Konfliktide juhtimine

Konfliktide juhtimise moodul oli üks kõige paremaid hinnanguid saanud koolitusmoodul. Selle mooduli puhul nõustuti enim väitega „Tegevused ja harjutused toetasid mu õppimist“ (keskmine 3,82). Sarnaselt olid kõik koolitusgrupid täiesti nõus sellega, et koolitusmoodul aitab neil olla oskuslikum kasvataja/perevanem. Selle keskmiseks kujunes kuue koolitusgrupi peale 4,0. See võib

tuleneda ka sellest, et osalejad hindasid selle üheks kõige lähedamalt asenduskodu elu ja tööga seotud mooduliks.

Koolitusgruppide vahel olid üldiselt vaid erinevused üksikute väidete puhul. Suurimateks erinevusteks oli esimese koolitusgrupi hinnang, mille keskmine viitas sellele, et koolitusmoodul jäi pigem teoreetilisele tasemel (keskmine 2,36), samas ülejäänud koolitusgrupid selle väitega ei nõustunud. Samamoodi oli olukord ka väitega „Ma sain vastused oma küsimustele“, kus esimene grupp sellega küll nõustus, kuid vähem võrreldes teiste gruppidega.

Osalejad kiitsid oma kommentaarides koolitusmooduli läbiviimist, mis sisaldas palju grupitöid ja arutelusid. Puudu jäi koolitusmoodulis tegutsemise juhustest füüsilise vägivalla korral. Lisaks sooviti ka rohkem praktilist harjutamist juhtumite lahendamise näol. Üks osalejatest tõi välja, et konfliktide lahendamine puuetega lastel võib vajada veidi teistsugust lähenemist, millest võiks ka moodulis rääkida. Üksikud korrad toodi ka välja, et puudu jäi lastevahelise kiusamise, kriisiplaani koostamise ja meeskonnaga konflikti lahendamise käsitlustest moodulis.

Töötaja vaimne tervis

Töötaja vaimse tervise koolitusmoodul oli teiste moodulitega võrreldes kõige rohkem seotud asenduskodu elu ja lastega ning sai ka teiste väidete puhul head hinnangud. Mõnede väidete keskmised aga erinesid koolitusgruppide vahel statistiliselt olulisel määral, kuigi erinevused jäid pigem väikesteks.

Kommentaaries kiideti moodulit ning leiti, et see on kasulik moodul asenduskodus töötajatele. Ka koolitaja puhul toodi välja tema professionaalsust ning soojust. Kriitilisema külje pealt tõi paar osalejat välja, et nende jaoks oli koolituse läbiviimise tempo madal. Sellega seonduvalt soovis paar osalejat lisaks mõnda juhtumi lahendamise grupitööd. Lisaks tunti puudust paanikahoogude ja depressiooni teemast töötaja vaimse tervise koolitusmoodulis.

Läbivad kommentaarid moodulite lõikes

Kõigi moodulite tagasisides sai välja tuua ka üldiselt mõtteid ja ideid, muresid ja kiitust. Väga sagedasti hakkasid tagasisideankeetides korduma kolm teemat: laudade olemasolu koolitusel, koduste tööde süsteem ning koolituse tempo.

Baaskoolituse raames said erinevad koolitajad valida endale sobiliku ruumipaigutuse. Valdavalt oli selleks poolring ja koolitajad ei soovinud laudu kasutada. Koolitusel osalejatele oli aga raske koolituspäevi ilma laudadeta veeta. Kommentaarid tõid sageli välja, et laudadeta istumine on ebamugav, raskendab märkmete tegemist ja loengu jälgimist. Füüsiliselt on see väsitavam. Kokkuvõttes raskendab laudade puudumine osalejate tähelepanu ja koolitusel kuuldu omandamist, mis omakorda takistab koolituse täieliku mõju avaldumist.

Kodune töö oli vaja esitada peale igat moodulit. Selle täitmiseks kuluv aeg sõltus mooduli mahust, mispuhul lühikesema mooduli koduööks oli planeeritud umbes 45 minutit, aga pikema mooduli puhul (nt lapse vaimne tervis) umbes poolteist tundi. Kuna koolitusmoodulid toimusid sagedasti, läks koduste tööde tegemine osalejate jaoks väga kiireks ja kurnavaks. Seega koduste tööde süsteem ja/või koolitusmoodulite toimumise tempo peab muutuma, et osalejad saaksid rohkem keskenduda moodulitele ja kodustele töödele, mis soodustaks õpitu kinnistumist ja selle rakendamist töökohal.

Kokkuvõte

Üldiselt võib öelda, et kõik moodulid said osalejatelt head hinnangud (alati üle skaala keskpunkti) ning kommentaarides toodi välja sagedamini kiitust kui probleeme või puudujääke moodulites. Enim mõisteti, miks koolitusmoodul neile kasulik oli ning seda koolitusmoodulit soovitasid osalejad ka oma kolleegidele. Valdav enamus osalejatest nõustus ka sellega, et moodulites õpitu saab tööl rakendada.

Koolitusmoodulid olid aga veidi erinevad selle lõikes, millisel määral tajuti neid osalejate poolt teoreetilisena. Lapse arengu ja kiindumuse ning positiivse vanemluse moodulid said võrreldes teiste moodulitega kõrgema tulemuse, mis võib viidata nii koolituse läbiviimise meetodi halvale valikule (valdavalt loenguvorm) või ka sisuteemade valikule, mis on võõrad asenduskodus töötamisele. Kuna üldiselt teemasid hinnati vajalikeks, siis peaks tähelepanu pöörama sisuteemade praktilisele harjutamisele ja aktiivõppemeetoditele koolituse käigus, mis võimaldaks teooriat siduda paremini praktikaga.

Osalejad kiitsid mooduleid, kus oli rakendatud aktiivõppemeetodeid (grupitööd, arutelud, rollimängud, juhtumite lahendamised). Ka koolitajad said valdavalt ainult kiidusõnu osalejatelt ning koolitajate puhul hinnati kõrgelt nende professionaalsust ja praktilisi teadmisi.

Üle tuleks vaadata koduste tööde süsteemi, ruumipaigutusse kaasata lauad ning koolitusmoodulid hajutada pikema perioodi peale.

3. TEISE TASEME HINDAMINE

3.1. Osalejate hinnangud oma teadmistele enne koolituse läbimist

Asenduskodu kasvatusala töötajate baaskoolituse teise taseme hindamiseks koostati koolituse õpiväljundite alusel väited, mis keskendusid osalejate teadmistele ja oskustele asenduskodu kasvatusalakoolituse teemadel. Samu väiteid hinnati koheselt enne eelkoolitust kui ka kohe peale eelkoolituse lõppu. Skaala otspunktid olid lahti seletatud 1= oskan väga halvasti ja 6= oskan väga hästi. Vahepealsed vastusevariandid olid latikirjutuseta, et osalejad saaksid neid vabamalt enda jaoks tõlgendada. Kokkuvõtlikku tabelit hinnangutest näeb tabelist 1 alapeatükis 3.3.

Osalejate arv, kes vastasid eelanneedi väidetele jäi vahemikku 106-109 vastajat, seega põhimõtteliselt kõik osalejad vastasid enamusele eeltesti väidetest. Tabelist 1 on võimalik näha osalejate hinnangute keskmiseid väidetele enne koolituse läbimist.

Tabelist on näha, et enne koolituse läbimist olid madalaimad hinnangud oma teadmistele valdkondades **lein ja kaotus, lapse vaimne tervis ning asendushoolduse seadusandlus**. Nende väidete puhul jäi osalejate keskmine hinnang oma teadmistele alla kolme või veidi peale selle, mis pigem viitab puudulikele teadmistele/oskustele.

Enne koolituse läbimist hinnati parimaks oma oskuseid ja teadmisi valdkondades, mis puudutavad **lapse enesehinnangut ja selle toetamist. Samuti hinnati heaks oma võimekust põhjendada seksuaalsusest rääkimise olulisust ja tuua põhjuseid miks lapsel on vaja säilitada sidemed oma päritoluperekonnaga**. Nende puhul jäi osalejate keskmine hinnang oma teadmistele/oskustele neljanda skaalapunkti lähedale, mis väljendab pigem head võimekust nendes valdkondades.

Enamike väidete keskmine hinnang jäi kolmanda ja neljanda skaalapunkti vahele ehk üldiselt skaala keskele. Seega paljude teemavaldkondade puhul hindasid osalejad oma teadmisi ja oskuseid keskpärasteks.

Võrreldes kuue toimunud koolitusgrupi keskmisi omavahel, oli vaid kolme väite puhul keskmiste võrdlused statistiliselt olulisel määral üksteisest erinevad. Nendeks väideteks olid:

- Defineerida täpselt mida tähendavad lapse õigused
- Selgitada lapse õiguste nelja põhiprintsiipi
- Määratleda kokkuvõtvalt seaduse järgi asendushoolduse eesmärgi

Nende väidete puhul andsid erinevate koolitusgruppide liikmed üsna erinevaid hinnanguid oma teadmiste ja oskustele. Mõnes grupis olid laste õiguste alased teadmised väga head, kuid mõnes teises grupis hinnati neid aga puudulikuks.

3.2. Osalejate hinnangud oma teadmiste peale koolituse läbimist

Samade väidete lõikes hindasid osalejad oma teadmisi/oskuseid ka koolituse järgselt. Kokku vastas järeltestile 102 osalejat. Järeltesti tulemustest on näha, et osalejate hinnangud oma teadmiste ja oskustele olid kõigi väidete lõikes statistiliselt olulisel määral tõusnud koolituse tagajärjel.

Ka peale koolituse läbimist jäid madalaima hinnanguga väideteks **rehabilitatsiooniplaani kasutamine, asendushooldusevaldkonna seaduste ja regulatsioonide tundmine ja autismspektrihäirega lapse toetamine**. Kuigi nende väidete puhul keskmine hinnang paranes peale koolituse läbimist, oli võrreldes teiste valdkondadega need teadmised/oskused madalamalt hinnatud ka peale koolitust.

Võrreldes eeltestiga paranesid oluliselt osalejate teadmised **leina ja kaotusega** seotud valdkonnas. Kui eeltesti ajal hinnati selles valdkonnas oma teadmisi teise ja kolmanda skaalapunkti vahele, siis peale koolitust oli see keskmiselt tõusnud kaks skaalapunkti (jäi neljanda ja viienda skaalapunkti vahele). Seega puudulikud teadmised hinnati peale koolitust üle keskmise heaks. Seega oli see moodul efektiivne osalejate teadmiste/oskuste parendamisel.

Kui vaadata erinevate koolitusgruppide hinnanguid oma teadmistele/oskustele peale koolitust, ei ilmnenu suuri erinevusi. See tähendab, et erinevate koolitusgruppide osalejate hinnangud oma teadmistele/oskustele sarnanesid omavahel

Vaid kolme väite puhul ilmnenu statistiliselt olulised erinevused koolitusgruppide vahel. Nendeks väideteks olid:

- Kirjeldada enda kui kasvataja rolli lapse juhtumiplaani koostamisel
- Kirjeldada enda kui kasvataja rolli lapse tegevuskava koostamisel
- Määratleda kokkuvõtvalt seaduse järgi asendushoolduse eesmärki

Nende puhul erinesid gruppide keskmised hinnangud omavahel statistiliselt olulisel määral. Ettearutavalt võib mainida, et osalejad tõid välja, kuidas asenduskodude lõikes on neil väga erinevad kogemused juhtumiplaanide ja tegevuskavadega tegelemisel. Mõnel osalejal oli juba enne koolitust hea ettekujutus, mida juhtumiplaan ja tegevuskava endast kujutavad, samas kui mõnel osaleja ei olnud nendega kunagi tegelema ega näinud ka võimalust, et ta sellega kunagi tegelda saab.

Võrreldes eel- ja järeltesti tulemusi suurenesid osalejate hinnangud oma teadmistele enim leina ja kaotuse valdkonnas (umbes kaks skaalapunkti). Enamike väidete puhul jäi muutus oma hinnangutes keskmiselt 1,5 skaalapunkti juurde. Ainuke väide, mille puhul keskmise hinnangu tõus jäi alla ühe punkti, oli väite „Nimetada tunnusemärke, mis viitavad lapse arengust mahajäämusele“ puhul. Samas selle taga on asjaolu, et osalejate hinnang oma teadmistele ja oskustele oli juba enne koolitust selle lõikes kõrge (3,80) ning suuremat tõusu oleks olnud raske saavutada.

Kokkuvõtlikult võib öelda, et osalejate hinnangud oma teadmistele ja oskustele tõusid kõigis valdkondades peale koolituse läbimist (keskmiselt 1,5 skaalapunkti). Eriliselt tõusid osalejate hinnangud leina ja kaotusega seotud valdkonnas. Hinnangutes ei ilmnenu suuri erinevusi

koolitusgruppide lõikes, mis tähendab, et osalejate hinnangud oma teadmistele oskustele tõusid erinevate gruppide lõikes samal määral.

3.3. Kokkuvõtlik table eel- ja järeltesti tulemustest

	Eeltest		Järeltest		Muutus eel- ja järeltesti vahel (skaalapunkti)
	N	Keskmine	N	Keskmine	
Kirjeldada leina protsessi	104	2,85	100	5,02	+2,17
Kirjeldada leinaprotsessi	104	2,88	100	4,98	+2,1
kirjeldada vähemalt kolme võtet kuidas toetada autisismispektrihäirrega last	106	2,64	100	4,48	+1,84
mitmekülselt kirjeldada lapse võimalikke reaktsioone leina/kaotuse puhul	107	3,02	101	4,81	+1,79
Nimetada viise kuidas olla asenduskodus leinavale lapsele toeks	106	3,13	101	4,89	+1,76
Selgitada lapse õiguste nelja põhiprintsiipi	106	3,08	102	4,78	+1,70
Kirjeldada viise, kuidas tulla toime tööstressi ja läbipõlemisega asenduskodu meeskonna kontekstis	108	3,28	101	4,94	+1,66
Loetleda asendushoolduse valdkonna jaoks olulisi seaduseid, juhendeid ja regulatsioone	106	2,85	101	4,39	+1,54
Tuua välja viise, kuidas leevendada väärkohtlemise tagajärgi erinevas vanuses laste hulgas	107	3,05	101	4,54	+1,50
Kirjeldada vähemalt kolme võtet kuidas toetada käitumishäirega last	109	3,14	102	4,64	+1,50
Kirjeldada viise kuidas tulla toime oma tööstressi ja läbipõlemisega	109	3,65	101	5,15	+1,50
Määratleda kokkuvõtvalt seaduse järgi asendushoolduse eesmärki	109	3,2	101	4,65	+1,45

Nimetada põhimõtteid kuidas peaks kriisiolukorras käituma	108	3,3	102	4,75	+1,45
Nimetada tõhusaid viise, kuidas konflikte lahendada	109	3,46	101	4,9	+1,44
Tuua erinevaid põhjuseid, miks turvaline kiindumussuhe on lapse jaoks vajalik	108	3,84	102	5,27	+1,43
Kirjeldada põhjalikult keskkonda, mis toetab lapse vaimset tervist	109	3,54	101	4,96	+1,42
Nimetada tunnuseid lapse käitumises mis võivad tuleneda väärkohtlemisest	107	3,51	101	4,92	+1,41
Kirjeldada lapse ebaturvalisest kiindumussuhtest tulenevaid käitumismustreid	107	3,57	101	4,96	+1,39
Defineerida täpselt mida tähendavad lapse õigused	109	3,44	101	4,82	+1,38
Analüüsida ennast tööstressi ja läbipõlemise osas	108	3,7	102	5,09	+1,38
Seletada kuidas tõhusalt kasutada rehabilitatsiooniplaani asenduskodu laste toetamiseks	106	2,91	101	4,27	+1,36
Loetleda tegureid, mis soodustavad lapsel positiivse mina-pildi teket	109	3,72	102	5,08	+1,36
Tuua põhjuseid, miks on lapse jaoks tähtis säilitada sidemed oma päritoluperekonnaga	107	3,89	102	5,25	+1,36
Nimetada tunnuseid lapse füüsilises välimuses, mis võivad tulla väärkohtlemises	106	3,64	99	4,97	+1,33
Nimetada tõhusaid viise, kuidas konflikte ennetada	108	3,4	101	4,68	+1,29
Kirjeldada enda kui kasvataja rolli lapse tegevuskava koostamisel	107	3,47	100	4,74	+1,27
Kirjeldada enda kui kasvataja rolli lapse juhtumiplaani koostamisel	106	3,31	100	4,53	+1,22
Teha vahet positiivsel kasvatustegevusel ja karistusega manipuleerimisel	109	3,89	101	5,07	+1,18

Oskan kirjeldada lapse arenguetappe	109	3,65	102	4,81	+1,16
Kirjeldada kuidas last ümbritsevad inimesed võivad mõjutada lapse enesehinnangut	108	4,08	101	5,23	+1,15
Nimetada tunnuseid, mis viitavad lapse õpiraskustele	107	3,73	102	4,83	+1,1
Põhjendada miks lapsega seksuaalsusest rääkimine on oluline	107	3,95	102	5,05	+1,1
Loetleda erinevaid viise lapse toetamiseks	108	4,04	101	5,11	+1,07
Tuua mitmeid põhjuseid, miks lapse positiivne enesehinnang on oluline	109	4,12	101	5,18	+1,06
Nimetada tunnuseid, mis viitavad lapse arengust mahajäämusele	107	3,8	101	4,78	+0,98

3.4. Tagasisideringid koolituse läbimise järel

Iga koolitusgrupi puhul tehti koolituse lõpus tagasisidering. Küsimused ja vorm olid iga grupi puhul sarnased. Osalejatele selgitati, et tagasisideringi eesmärk erinevalt iga mooduli järel antud tagasisidest on vaadata koolitusele tagasi tervikuna ning võrrelda koolitusmooduleid omavahel. Tagasisidering toimus kahes osas. Esimeses osas paluti osalejatel grupitööna täita tabel, kus olid iga mooduli lõikes võimalik kirja panna mooduli sisu, koolitaja ja läbiviimise tugevused kui ka nõrkused. Lisaks paluti gruppides osalejatel pakkuda ka teemasid, mida nad sooviksid tulevikus täiendavalt lisakoolitustel käsitleda, et kaardistada teemavaldkondi lisakoolitustest, mida on Tervise Arengu Instituudil plaan lisaks baaskoolitusele pakkuda. Nelja koolitusgrupi puhul lisati täiendavalt ka küsimus koolituse põhisõnumite kohta (Palun öelge ühiselt tagasi kogu koolitusele. Pange kirja kolm kõige olulisemat koolituse sõnumit, mille koolituselt endaga kaasa võtate). Teises osas toimus suuline tagasisidering, kus osalejad vastasid küsimustele. Küsimusteks olid näiteks milline moodul oli kõige praktilisem asenduskodus töötamisel, millisest moodulist oli vähim kasu, kuidas osalejad muudaksid koolitust jms.

Järgnevalt on toodud tagasiside moodulite kaupa.

Sissejuhatus

Tagasisides kiideti väga koolitaja praktilisi teadmisi asenduskodus töötamisest, teda toodi välja hea eeskujuna ning kiideti tema positiivset suhtumist, energilisust, aktiivsust. Sissejuhatav moodul andis aega koolitusse sisse elada ning ülevaate kogu koolitusest. Osalejatele meeldis, et moodulis oli ka palju grupitöid.

Samas teiste moodulitega võrreldes oli selle mooduli järele väike vajadus ning selle eesmärk jäi osalejatele ebaselgeks. Moodul oli kohati liiga segane, ülesehituselt keeruline, koolitaja kippus slide maha lugema ning sisult laialivalguv. Osalejad tõid välja selle ühe moodulina, mis ei olnud kasulik asenduskodus töötamisel.

Lapse areng ja kiindumus

Lapse arengu ja kiindumuse moodulis kiideti korduvalt koolitaja elulisi ja praktilisi näiteid, mis jäid hästi osalejatele meelde ja illustreeris huvitavalt teooriat. Esile toodi ka koolitajate põhjalikke teadmisi ning professionaalsust. Leiti, et moodul on väga kasulik, seda teemat saab kasutada igapäevaselt asenduskodus. Isegi osalejad, kes olid teemaga tuttavad, tundsid, et see on nende jaoks siiski huvitav ja kõitev.

Negatiivsena toodi kõige sagedamini välja, et kohati oli kahe ja poole päeva pikkune koolitusmoodul liiga loengupõhine ja rohkem oleks võinud olla osalejate kaasamist. Üks grupp leidis, et teema võiks seetõttu olla isegi lühem. Teine grupp tõi välja sarnaselt, et mooduli sisu veidi venis ja selle tempo oli aeglane.

Mooduli sisu oleks võinud rohkem käsitleda arengust mahajäämust, sest sagedasti vajavad asenduskodusse sattunud lapsed arengus järele aitamist ja mõistmist. Kohati keskendus lapse arengu ja kiindumuse moodul lapsele, kes on kasvanud nõ tavaperes. Selline käsitlus aga ei rakendu asenduskodus, kus paljud lapsed vajavad arengus järeleaitamist.

Lisaks sobib siia ka gruppide arvamus, et rohkem peaks keskenduma peremudelile ja/või keskkonnale, kus kasvab samaaegselt mitu last ja vähem pakkuma soovitusi, mida saab rakendada perekonnas, kus kasvab üks kuni kaks last. Kui käsitleda enamasti levinud peremudelit (1-2 last) võib koolitajate soovitude rakendamine olla keeruline, sest kasvataja või perevanem peab tegelema paljude lastega samaaegselt.

Lein ja kaotus

Leina ja kaotuse moodul oli kõige kasulikumaid moduleid osalejate jaoks. See on väga aktuaalne teema asenduskodus, kuid sellest tihti ei räägita. Kuigi teema oli ka osalejate endi jaoks kohati raske, suutis koolitaja seda rahulikult, huvitavalt ning selgelt edastada. Sisu ja edastamine oli praktilise suunaga ning andsid julgust ja abi leinava lapse toetamisel. Tagasisides toodi välja, et seda teemat võiks tulevikus pikemalt käsitleda, sest see on tõesti väheräägitud teema, mida peaks kõik asenduskodu töötajad teadma.

Soovitustena toodi välja, et rohkem võiks rääkida just kaotusest, mitte nii palju leinast, sest just seda kogevad asenduskodus elavad lapsed rohkem.

Väärkohtlemine

Kõik koolitusgruppid tõid välja, et väärkohtlemise teema on väga vajalik asenduskodus töötamisel. Kõrgelt hinnati koolitaja elulisi näiteid, mis kõnetasid gruppi. Osalejatele jäeti võimalusi esitada küsimusi. Vaid üks koolitusgrupp oli koolitaja suhtes kriitilisem ning leidis, et nad ei saanud oma küsimustele vastuseid ning moodulis oli vähe kaasamist. Teised koolitusgruppid aga olid rahuolevad ning tõid välja, et moodulit peaks tulevikus pikemaltki käsitlema, sest teema on oluline asenduskodus töötamisel.

Lapse vaimne tervis

Lapse vaimne tervis sai väga head tagasisidet ning hinnati leina ja kaotuse ning väärkohtlemise kõrval koolituse kõige vajalikumaks teemaks asenduskodus töötamisel. Üheks suurimaks plussiks oli mooduli koolitaja, kellel oli endal suur praktiline kogemus vaimse tervise valdkonnas ning oskas seda väga hästi koolitusel rakendada näidete näol, mis jäid hästi osalejatele meelde. Hinnati seda, et põhjalikult käsitleti autismispektrihäirega lapsi ning kõik osalejate küsimused said vastused. Negatiivset tagasisidet koolituse järgselt moodul ega koolitaja ei saanud.

Lapse positiivse mina-pildi toetamine

Sisu lõikes toodi välja tugevate alateemadena rutiini, päevakava ja lapse enesehinnangu tõstmist. Paljud osalejad tõid välja, et teema on vajalik ning toetab igapäevatööd. Kiideti koolitajat ning tema oskust teemat huvitavalt ja selgelt esitada. Samas oli selle mooduli puhul sagedasti osalejate jaoks probleemiks, et see oli teiste moodulitega võrreldes liialt teoreetiline, vähe oli osalejate kaasamist ning koolitaja näited kordusid. Mooduli sisuteemade mahte võrreldes keskenduti liialt temperamenditüüpidel. See püstitas osalejates küsimuse, kas see moodul on sellises mahus vajalik, sest seda aega saaks kasutada näiteks pikemalt leina ja kaotuse teemat käsitledes.

Kriitikana toodi mooduli puhul välja, et kui tegemist on vaimse puudega lastega, keda asenduskodusse tihti satub, ei saa lapse positiivse mina-pildi moodulis õpitut asenduskodus töötamisel rakendada. Samamoodi peeti moodulis silmas jällegi ühte või kahte last perekonnas, mitte kuute kuni kaheksat last nagu seda on asenduskodus. Üks gruppidest pakkus välja, et kuna mooduli teemad on väga seotud vanemlike oskuste mooduliga, võiks kaaluda nende moodulite liitmist. Selline jaotus kahe mooduli vahel tundub kunstlik ning kohati teemasid venitati, et ajaga välja tulla.

Vanemlikud oskused/positiivne vanemlus

Sisu lõikes toodi välja oluliste ja vajalike teemadena distsipliin, viivlemine, lapsekeskne lähenemine, traditsioonid, rutiin, lapse kiitmise olulisus ja viisid ja väärtused lapse kasvatamisel. Üldiselt peeti teemasid vajalikuks asenduskodus töötamisel. Samas oli ka sellel moodulil kriitikat – mõne grupi jaoks jäi moodul pealiskaudseks, sisu ei moodustanud tervikut, vähe keskenduti teismeeale ja seksuaalkasvatusele ning kohati tundus moodul venitatud ja tempo aeglane. Ka siia moodulisse sobib üldine kriitika, et rohkem peaks silmas pidama nõ katkiseid lapsi, kes asenduskodusse satuvad, mitte nõ tavaperes kasvanud lapsi. See suurendaks mooduli praktilisust.

Lapse õigused

Moodulis kiideti eelkõige selle läbiviimist, mis oli osalejaid kaasav, sisaldas palju grupitöid ning harjutusi. Mooduli tempo ja meeolu olid head ja õppimist toetav. Kiideti koolitajate elavat ja kaasahaaravat loomust. Sisu pealt aga tunti sagedasti puudust laste kohustustest. Üks osalejate grupp leidis oma tagasisides, et moodul oli teistega võrreldes liiga teoreetiline ja käis kõrgemal tasandil (riik, rahvusvaheline), et olla kasulik osalejate jaoks. Ka paar osalejat teisest koolitusgrupist tõid välja, et moodul oleks vajalik pigem asenduskodude juhatajatele, mitte töötajatele.

Selle mooduli puhul toodi välja, et kohati ei arvestatud asjaoluga, et asenduskodude taust ja võimalused on väga erinevad. Kuna üks koolitajatest oli SOS-Lasteküla taustaga, andis ta kohati soovitusi, mida on raske mujal asenduskodudes rakendada, sest sellised võimalused puuduvad (nt laste bioloogiliste vanematega suhtlemise õigus, väiksemates asenduskodudes pole kasvatajatel üldse võimalusi lapsevanematega kokku puutuda).

Seadusandlus, regulatsioonid, juhtumiplaan ja tegevuskava

Osalejatele meeldis selle mooduli juures asendushoolduse vormide tutvustus ning mooduli hea teemapõhine ülesehitus. Ka grupitööd olid head ning praktilised. Koolitaja puhul hinnati kõrgelt tema professionaalsust – õhku jäänud küsimused said järgmiseks korraks vastused. Kriitikana toodi välja, et kohati ei haakunud teemamoodul asenduskodu kasvataja/perevanema igapäevatööga – eriti juhtumiplaani ja tegevuskava osa. Mõne asenduskodu puhul (nt SOS Lasteküla süsteemis) on see aktuaalsem, kuhu satuvad sagedamini lapsed, kellel on juhtumiplaan olemas. Väiksemates asenduskodudes seda lastel tihti pole, mistõttu kokkupuudet paljudel kasvatajatel juhtumiplaaniga ei ole. Kui jätta juhtumiplaani ja tegevuskava teema moodulisse, võiks moodulis harjutada mõne juhtumi näitel nende koostamist, mis annaks parema ettekujutuse juhtumiplaani ja tegevuskava olemusest. Moodulis tunti puudust töötaja õigustest, eriti perevanema õigustest uue seadusandluse raames.

Ka hiljem tagasisideringi arutelu käigus toodi välja, et võrreldes teiste koolitusmoodulitega ei olnud see moodul igapäevaelus kuigivõrd vajalik. Mõnele osalejale oleks meeldinud ülevaatlik kirjalik materjal seadusandlusest, kus on välja toodud asenduskodus töötaja jaoks olulised seadused, regulatsioonid ja muud materjalid.

Konfliktide juhtimine

Konfliktide juhtimise moodul sai väga head tagasisidet. Osalejad hindasid tagasisideringis mooduli praktilisi ja konkreetseid näpunäiteid (nt konflikti lõpetamine, konflikti ja kriisikonflikti eristamine). Kasulikud olid ka grupitööd ja juhtumite lahendamised koolitusmooduli käigus, milleks anti piisavalt aega. Seega oli osalejatel aega seda enda jaoks läbi mõelda ja kinnistada. Teooria ja teooria rakendamine rühmatööde näol olid selles moodulis osalejate hinnangul kenasti tasakaalus. Puudustena toodi välja, et liiga vähe räägiti kiusamisest, töötajate omavahelistest konfliktidest. Paar korda toodi välja ka asjaolu, et mooduli tempo oli veidi liiga aeglane ning teemasid venitati.

Töötaja vaimne tervis

Töötaja vaimse tervise mooduli teemat hinnati töötajat toetavaks teemaks. Sisu poolest hinnati kasulikuks stressi ning sellega toimetulekuviiside tutvustust. Ka individuaalsed ja teised praktilised ülesanded (nt läbipõlemise test) olid osalejate jaoks huvitavad ja võimaldasid ennast analüüsida. Osalejad leidsid, et moodulis selgitati hästi lahti ka supervisiooni vajalikkus ja olulisus.

Kriitikana leiti, et see moodul on liiga lühike ning seda teemat peaks pikemalt käsitlema, sest see on töötaja jaoks väga oluline teema. Kuna see teema oli koolituses viimane moodul, siis sooviti, et seda käsitletak koolituse alguses esimeste moodulite seas. Sellisest moodulite järjestuses jäi osalejatele mulje, et nende vaimne tervis ei ole oluline, sest see teema oli viimane ja jättis vähe aega selle üle arutamiseks. Mõne osaleja jaoks oli koolituse läbiviimise tempo liiga aeglane ja uinutav.

Koolituse põhisõnumid osalejate jaoks

Ankeeti tutvustades julgustati osalejatel panna kirja nende jaoks kõige olulisemad teadmised, ideed, sõnumid jm, millega nad koolituselt tagasi asenduskodusse tööle lähevad. Küsimuse eesmärk oli kaardistada osalejate jaoks koolituse kõige olulisemaid teemasid ning võrrelda millisel määral kuulus nende hulka ka koolituse põhisõnumeid.

Osalejad vastasid küsimusele väiksemates 3-4 liikmelistes gruppides. Nende vastused saab jagada üldiselt kolmeks:

1. Lapsekesksus
2. Töötaja iseenda hoidmine
3. Erinevad teemad, mida viiakse asenduskodusse.

Lapsekesksus oli üks koolituse põhisõnumitest (lisaks peretunnetus ja kasvatajal oma rolli mõistmine), mis oli osalejate jaoks koolituse oluliseks sõnumiks. Igas koolitusgrupis olid teatud hulk inimesi, kes selle ka välja tõid (nt on oluline lapse jaoks olemas olla, teda ja tema probleeme

märgata, lähtuda oma tegevuses lapse primarsetest huvidest ja mõista lapse provokatiivse käitumise tagamaid).

Teine oluline sõnum, mida osalejad pidasid oluliseks oli iseenda ja oma vaimse tervise hoidmine töökohal. Selle all pidasid osalejad silmas iseenda märkamist, hoidmist ja armastamist, läbipõlemise ennetamist, endasse rohkem uskumist ning eneserefleksiooni olulisust.

Mainiti ka erinevaid teemasid koolitusel, mida koolituselt asenduskodusse kaasa võetakse. Nendeks olid teadmised lapse vaimse tervise kohta, mina-sõnum, konflikti lahendamine, lapse areng ja kiindumussuhe, võitja-võitja meetod, leina käsitlemine, kuidas last tunnustada. Seega oli ka spetsiifilisi võtteid ja teadmisi, mida koolitusel oluliseks peeti ja asenduskodusse kaasa võeti.

Samas teised koolituse põhisõnumid – perekesksus ja asenduskodu töötaja rolli ei toodud üldse välja või toodi välja üksikud korrad. Seega peaks edaspidisel koolituste läbiviimisel silmas pidama, et nende edastamine oleks selgem ning põhjalikum.

Tagasisideringides kerkinud teised teemad

Sagedasti tõusis tagasisideringides üles teema, et ka asenduskodude juhid peaksid koolitusel osalema. Selle põhjenduseks toodi, et sellisel juhul mõistaksid asenduskodu juhid paremini asenduskodu töötajate tööd, lapsi ning tööülesannete täitmiseks kuluvat aega ja pingutust. See aitab töötajatel ja juhtidel olla nõu samal lehel ning soodustaks koostööd. Näiteks koolituse läbides mõistaksid juhatajad paremini lapse leinaga tegelemise vajadust ning saaksid aru, et see on ajamahukas protsess. Nad mõistaksid vajadust olla töötajatele rohkem toeks ning neil oleks inimlikumad nõudmised töötajate suhtes.

Lisaks sellele, et juhatajad peaksid koolituse läbima leiti, et ka kõik kasvatusala töötajad peaksid selle koolituse kindlasti läbima, sest väga raske on õpitut rakendada, kui on kolleege, kes jäävad

oma vananenud teadmiste ja kasvatusmeetodite juurde ning hakkavad lõppkokkuvõttes nende vastu töötama, kui ei olda järjepidevad laste kasvatamisel.

Sarnaselt väljendasid osalejad, et väga meeldiv oleks, kui tuleksid inimesed ministeeriumist koolitusele nendega kõnelema (nt uutest asendushoolduse muudatustest 2018. aasta algul), et ka asendushoolduse valdkonda juhtivad inimesed oleksid rohkem kursis sellega, mis asenduskodudes tegelikult toimub. Hetkel oli paljudel osalejatel tunne, et seaduste loojad tegelikult ei kujuta elu asenduskodus hästi ette.

Tagasisideringi kohaselt peeti üheks suurimaks koolituse väärtuseks osalejad oma grupiliikmeid ja nende jagatud kogemusi. Osalejad soovisid rohkem aega sellele pühendada. Üks koolitusgrupp pakkus välja, et iga koolitusmooduli lõpus võiks olla näiteks pool tundi kestev kogemuste jagamise osa, mis oleks seotud mooduli teemaga ning kinnitaks seeläbi moodulis õpitut. Osalejad tõid välja, et läbi teiste kogemuste (eriti kui need on huvitavad kogemuse) jääb mooduli teoreetiline osa hästi meelde ja läbi nende kogemuste õpitakse. Sealjuures saaks koolitaja aidata kaasa analüüsile, kas näiteks teatud juhtumite puhul tegutseti õigesti, mida saaks seal muuta jne.

Sarnaselt esimese taseme hindamisele toodi tagasisides korduvalt välja, et koolituse tempo on liiga kiire ning koolitusmoodulid peaksid olema hajutatud pikemale perioodile. Lisaks selle aja jooksul teha kodutöid oli liialt koormav osalejatele. Samas üldiselt oleks hetkel kasutusel olnud kodutööde süsteem (väike kodutöö peale igat moodulit) parem kui teha üks suur kodutöö koolitusmooduli lõpus. Kui hajutada koolitus pikema aja peale, siis kodused tööd õpitu kinnitamiseks vabadel nädalatel oleks osalejate arvates hea variant. Ka laudade teema, mis kerkis esile moodulite järgses tagasisides kordus tagasisideringides.

4. KOLMANDA TASEME HINDAMINE

4.1. Asenduskodu juhtide tagasiside koolitusele

Koolituste järel küsiti asenduskodude juhatajatelt tagasisidet baaskoolitusele, et uurida, kas koolitus on nende hinnangul avaldanud mingil määral mõju koolitusel osalenud asenduskodu töötajate tööle. Asenduskodu juhtidele esitati kirjalikult neli küsimust:

- Millisel määral on koolitusest olnud kasu kasvatajate/perevanemate töös?
- Kas ja kuidas on koolitusel osalevad või selle läbinud osalejad kuidagi rakendanud õpitut oma töös (nt muutnud oma käitumist või kasutanud uusi võtteid)?
- Millist tagasisidet on osalejad teile koolitusest edastanud?
- Muud kommentaarid ja mõtted?

Viis asenduskodu juhti andsid koolitusele tagasisidet. Juhatajad tõid välja järgmisi muudatusi koolitusel osalenud töötajate töös:

- mõistetakse, et lastelt oodatakse liiga palju, kohendatakse oma ootuseid
- koolitusel osalenud töötajad on teadlikumad teemadel laste areng, laste õigused, konfliktid ja lapse usalduse säilitamine
- mõistavad paremini juhataja juhendeid
- töötamisel on muutunud kindlameelsemaks ja julgemaks
- õpiti meetodeid, kuidas lastega paremini käituda
- rohkem märgatakse last, otsitakse seoseid ja analüüsitakse rohkem

Juhatajad tõid ka selle esile, et osalejatele meeldis jagada oma kogemusi teiste koolitusgrupi liikmetega. Miinusena tõid ka juhatajad välja koolitusmoodulite ja koduste tööde liiga kiire tempo, mis jõudis samuti asenduskodu juhatajateni.

Üks asenduskodu teeb oma töötajatele omapoolse tagasisideringi läbitud koolituse kohta. Nad puudutavad tagasisideankeedis muuhulgas õpitu rakendamist töökohal ning muudatuste

tegemist oma töökohal peale koolituse läbimist. Mõlemad aspektid on olulised mõjuanalüüsi vaatenurgast.

Näiteks valdav enamus vastajatest leidis, et õpitu on töökohal rakendatav. Oli osalejaid, kes hindasid, et kõikides moodulites oli midagi, mida saab asenduskodus rakendada. Eriti kasulikud olid teadmised moodulitest lapse õigused (kuigi üks osalejatest leidis, et seda on raske asenduskodus rakendada), vaimsest tervisest (nii lapse kui töötaja vaimne tervis), lein ja kaotus ning kiindumuse osa. Rakendatavad ei ole aga teemad, mille esitamisel räägiti pigem normaalarenguga lastest, juhtumiplaanist, arengukavast ja eneseanalüüsist.

Peamised muudatused, mida osalejad oma töös enda hinnangul teinud on:

- Rohkem märgatakse, kuulatakse ja veedetakse lastega aega
- Osatakse paremini tutvustada lastele nende õiguseid ja kohustusi
- Analüüsitakse paremini keerulisi olukordasid ja lapsi
- Teatakse paremini kuidas korraldada tööd autistlike ja raskete psüühiliste probleemidega lastega
- Rohkem laste aktiivset kuulamist, hinnangutevaba tagasiside andmist, peegeldamist

Tagasisides oli välja toodud ka asjaolu, et kõik teemad on asenduskodu töötamisel olulised ning neid soovitaksid koolitusel osalejad oma kolleegidele. Negatiivsena toodi välja jällegi koolituse korralduslikku poolt – õppused toimusid liiga tihti ning kodutööde tegemine sellise koolituse tempo juures oli osalejatele raske. Selline toimumise sagedus takistas õpitu läbitöötamist.

5. KOOLITUSE KOOLITAJATE TAGASISIDE

Koolitajate kogemused koolituse läbiviimisel olid positiivsed. Tundus, et osalejad kuulasid huviga ning valdav enamus osalejatest mõtles kaasa. Üldiselt tundus, et ka koolituse kesksed sõnumid jõudsid osalejateni, kuigi lapsekesksuse mõistega peaks veel tööd tegema, sest koolitusel osalejatel olid sellest väga erinevad arusaamad. Näiteks asenduskodu töötajad leiavad, et nad teevad kõik lapse jaoks ära (pidades seda lapsekeskseks lähenemiseks), kuid ei saa aru, et see võtab lapselt võimaluse olla ise aktiivne ja avaldada ma arvamust. See võibki viia olukorrani, kus laps ei saa iseseisvalt hakkama.

5.1. Koolituse käigus kerkinud teemad, küsimused, probleemid

Koolitusel käsitletavate teemade lõikes koolitajad puudujäärke ei näinud – ei olnud teemasid, millest oleks väga puudu jäänud või mida oleks vaja koolituskavva lisada. Samas kerkis koolituse käigus osalejatel palju küsimusi ja probleeme asendushoolduse valdkonna ning asenduskodude sisestest teemadest. Probleemid asenduskodudes või üldistes hoiakutes võivad aga koolitusel õpitu rakendamist töökohal takistada.

Näiteks koolitajatele tundus, et asenduskodudes tundus olevat probleeme töötajate **omavahelisel suhtlemisega (nõ meeskonnatöö)** kui ka juhilt toe saamisega. Koolituse jooksul toodi sagedasti välja, kuidas osalejad tajuvad kõrgeid nõudmisi asenduskodult, kuid samas puudub neile tugi ning võimalused kõigile nõudmistele vastata. Koolitajad oskasid välja tuua ka seda, et asenduskodu töötajad tajuvad seda, et riigi poolt toetatakse näiteks hooldusperesid ja lapsendajaid, kuid mitte asenduskodude töötajaid. Sellele ei aita kaasa asjaolu, et asenduskodudes töötajad ei mõista täielikult seadusandluse muudatusi ja kuidas see nende tööd mõjutama hakkab. Osalejateni on jõudnud kohati ebatäpne info.

Üheks sagedaseks probleemiks oli osalejate seas tajuda ka **abitusetunne** (nt „mul on palju tööd ja kus mul see aeg tuleb, ma ei jõua“). Tundus, et kohati näevad asenduskodu kasvatajad/perevanemad end kohusetäitjatena ja mitte vanemana. Väga paljud keskenduvad

karistamisele ja keelamisele, mitte aga mõistmisele ja sobivate lahenduste rakendamisele. Oma rolli lapsevanemana on asenduskodu töötajatel pigem raske tajuda, sest vastutus jaguneb liiga paljude töötajate vahel, paljud asjad on formaalsete või mitteformaalsete nõudmistega paika pandud. Kasvatajad tunnevad, et nende vabadus ise otsuseid langetada on piiratud.

Koolitajate hinnangul ka asenduskodu **üldine kodukord** valmistab asenduskodu töötajatele muresid – kasvatuspsühholoogia poolt õigustatud ja vajalikud soovitusel põrkusid korduvalt vastuväidetele „aga me ei tohi seda teha, meil pole see lubatud“. Kõige hullem probleem näis mõnele koolitajale olevat asjaolu, et tööjõud vahetub kiirelt ning lastel ei ole võimalik kellegi peale loota. See puudutab nii töögraafikut kui ka kaadrivoolavust.

Mitmes moodulis toodi välja, et **supervisioone** asenduskodudes küll pakutakse, kuid kohati need ei toimi, sest nende sisust ja eesmärgist ei saada aru, neid ei usaldata ning seetõttu ei juleta seal välja tuua probleeme ja küsimusi. Ka kovisiooni koolitusel on osalejate kolleegid käinud, kuid kovisioonid ei ole asenduskodudes käivitunud. Selle põhjuseks võib olla samuti probleemne meeskonnatöö asenduskodus ja vähene tugi asenduskodu siseselt.

Probleemideks oli ka asenduskodu töötaja ametipositsiooni **madal väärtustatus ühiskonnas**, mida asenduskodu töötajad üsna teravalt tajuvad.

5.2. Osalejate arusaamad ja hoiakud

Koolitajad leidsid, et üldiselt olid koolitusel osalejate hoiakud ja arusaamad üsna head - need olid lapse- ja perekesksed ning hoiakuid, mis ei oleks sobilikud asenduskodus töötajale, oli pigem vähe. Sellisteks hoiakuteks oli näiteks nõ „mina küll teeks, aga teised...“ hoiak, kus ei üritata midagi ette võtta või muuta, sest arvatakse, et teised kolleegid seda nagunii ei tee või ei toeta. Oli vaid üksikuid hoiakuid, millega võiks tulevikus koolitusel tegeleda:

- asenduskodu lapse ja enda bioloogilise lapse eristamine. Asenduskodudes kasvavaid lapsi, kellega sagedasti kokku puututakse ei tajuta siiski niivõrd lähedasena.

- konflikti puhkemisel (nt kui laps nõ plahvatab) nähakse süüd pigem lapsel, kuid vähem suudetakse näha enda rolli konflikti puhkemisel. Töötajad justkui eemaldasid end sellest pildist või olukorrast. Samas on oluline mõista, et konflikt on kahepoolne.
- laste bioloogilise vanemaid. Kohati oli neisse suhtumine negatiivne ning oli levinud arvamus, et nendest ei tasu rääkida, sest see võib traumeerida last. Samas lapse bioloogilistest vanematest vaikimine ja soovimatus sellel teemal rääkida, võib last negatiivselt mõjutada. Selle hoiakuga tegelemiseks oleks hea teema teha näiteks lastele eluraamatuid. Elutöö teema võib olla üks lisakoolituste teemadeks.
- Konfliktide ja väga väljakutsuva käitumisega laste puhul on levinud ka hoiak, et ainuke lahendus olukorrale või keerulisele suhtele on oodata, millal laps asenduskodust lahkub. See juhtub varem või hiljem ning seda nähaksegi sobiliku lahendusena.

5.3. Koolitajate ettepanekud koolituse täiendamiseks

Väärkohtlemise mooduli puhul peaks olema moodul käsitletud pikemalt – vähemalt 2 päeva. Alternatiiv oleks teha kodutöö enne moodulit, mille raames teoreetiline materjal töötatakse iseseisvalt läbi. Lisaks peaks moodul olema koolituskavas veidi hiljem – peale lapse arengu, lapse vaimse tervise, vanemlike oskuste ja lapse õiguste teemat. Sellisel juhul ei peaks nii palju keskenduma neile küsimustele ja arusaamine toimimiseviisidest oleks koolitaja hinnangul tõhusam.

Kaasata koolitusse veidi praktikat peale teatud mooduleid, mille raames peaksid koolitusel osalejad pidama praktikapäevikut, kuhu saaksid osalejad teha märkmeid. Sel juhul ei oleks vaja teha kodutööd eraldi, sest päevikus on kajastatud kogu reaalne töö ja arusaam teemast. Moodulite järjekord võiks olla veidi teine – sissejuhatus, lapse areng, lapse vaimne tervis. Sellele järgneks esimene nõ praktika. Siis järgneksid vanemluse teema, lapse õigused ja teine praktika. Siis tuleksid alles rasked teemad – lapse lein ja kaotus ning väärkohtlemine. Sellele järgneks kolmas praktika. Lõpuks oleks töötaja vaimne tervis enda tasakaalustamiseks.

Vanemlusega seotud moodulite (lapse areng, lapse positiivne mina-pilt ja positiivne vanemlus) sisu ülevaatamine. Ühest küljest on need teemad väga tihedalt omavahel seotud ning teisalt tundub nende jagamine kolmeks eraldi mooduliks kantslik. Vanemlike oskuste moodulis on hetkel koolituskavas liiga palju teemasid ning nende käsitlemine ettenähtud mahu juures on võimatu. Kuna kõik alateemad on olulised, peaks selle mooduli mahtu suurendama.

6. EKSPERTHINNANG KOOLITUSELE

Esimese koolitusgrupi läbiviimist vaatlusid kaks eksperti Tervise Arengu Instituudist, kes olid koostanud koolitusvajaduse analüüsi ning pannud selle alusel erinevate osapooltega koostööd tehes kokku koolituskava. Vaatluse üheks eesmärgiks oli hinnata teemade kattuvust erinevate moodulite vahel, koolituse tervikkust (koolituse põhisõnumite edastamine, moodulite teemade omavaheline seotus ja neile viitamine), koolitajaid (koolituskavas toodud teemade katmine, kasutatud aktiivõppemeetodid, võimekus vastata osalejate küsimustele), koolitajate poolt koostatud materjale kui ka osalejate poolt esitatud küsimusi/probleeme.

Vaatluse tulemusena koostati soovitusel muudatusteks:

Moodulite sisu ja ülesehitus

- Moodulis lein ja kaotus peaks rohkem käsitlema trauma ja kaotuse teemat ning vähem surmaga seotud leina. Moodulis keskenduti ebaproportsionaalselt palju surmale ning sellest tulenevale leinale, kuid mooduli eesmärk oli eelkõige toetada laste mõistmist, kes on kaotanud oma bioloogilise pere ja lähedased, kodu jm ning võimalikke reaktsioone sellele. Sagedasti kaldusid osalejad surma ja leina puhul keskenduma oma isiklike kogemustele ning nende mõtestamisele ning arutelu kaugenes asenduskodu spetsiifikast. Trauma ja kaotuse osakaalu suurendamine aitaks paremini mõista laste kogemusi, kes asendushooldusele satuvad.
- Väärkohtlemise mooduli maht peaks olema suurem. Väärkohtlemise temaatikaga puutuvad paljud asenduskodu töötajad kokku ning seetõttu oli neil selle kohta palju küsimusi. Seetõttu sai osaliselt mooduli sisust edastatud kiirustades ja pinnapealsemalt kui planeeritud. Eriti peaks suurendama seksuaalse väärkohtlemise alateema mahtu, sest tekitas osalejates palju küsimusi.
- Sissejuhatav moodul ei ole teiste teemamoodulitega võrreldes niivõrd vajalik ning ei täida moodulile seatud eesmärki. Sisu jäi lühikese aja tõttu pinnapealseks ja kohati ebaoluliseks. Näiteks kõik erinevate moodulite koolitajad soovivad osalejatega tutvuda,

siis eraldi sellele koolituse alguses aega pühendada tundub ebapraktilisena. Sellele moodulile pühendatud aega saaks panustada osalejatele vajalikemate teadmiste edastamiseks. Sissejuhatava osa saab lühema ajaga viia läbi TAI spetsialist.

- Moodulid positiivne vanemlus ja lapse positiivse mina-pildi toetamine on sisuliselt mõlemad keskendunud positiivse vanemluse rakendamisega asenduskodus. Need on väga lähedalt omavahel temaatiliselt seotud ning teemade jaotamine kaheks mooduliks tekitab teatud määral alateemade dubleerimist. Selle vältimiseks oleks kasulikum liita moodulid üheks tervikuks mooduliks.
- Moodul seadusandlus, regulatsioonid, juhtumiplaan ja tegevuskava võiks liita lapse õiguste mooduliga. Mõlemas moodulis viidati ühistele dokumentidele ja materjalidele ning arutati asendushoolduse valdkonna seadusandlusest Eestis. Kahe teema sidumine võimaldaks kokkuvõtlikumalt teemasid käsitleda ja vähendaks võimalust, et teemad dubleerivad teineteist kulutades liialt koolitusel aega.

Oluline on rõhutada koolitusel ka päritoluperekonna olulisust lapse jaoks. Seda peaks tegema jooksvalt läbi kogu koolituse, sest see on seotud erinevate teemamoodulitega (lapse areng ja kiindumus, kaotus ja lein, lapse õigused jne). Teema on laste jaoks väga oluline, kuid paljud asutuses last vahetult kasvatavad isikud kardavad lapsega päritoluperekonnast rääkida, sest kardavad last sellega traumeerida. Tegelikuses on lapse jaoks traumeeriv, kui nende päritolu maha vaikitakse.

Moodulite läbiviimine

- Moodulites peaks olema rohkem aktiivõppemeetodeid. Mõnes koolitusmoodulis oli valdavaks läbiviimise vormiks loeng, mis teatud aja jooksul muutus üksluiseks ning osalejate võimalused omalt poolt panustada olid väiksed. Osaleja taandamine passiivseks kuulajaks ei võimalda koolitusel kuuldot kinnistada. Seega võiks koolitusel sagedamini kasutada näiteks grupitöid, juhtumi lahendamist ja viia läbi erinevaid harjutusi.
- Koolitust läbiviies (sh töövihikus) tuleks kasutada võimalikult selget ja kergesti arusaadavat sõnavara. Teooriat tuleks edastada nii, et ka valdkonnas mittetöötav inimene sellest aru saaks. Lisaks on koolituse läbiviimisel oluline ühtsete terminite

kasutamine (nt väljakutsuv käitumine, mitte probleemne käitumine, asenduskodu mitte lastekodu jne).

- On väga tähtis, et mooduleid läbiviivad koolitajad mõistaksid asendushoolduse spetsiifikat. See soodustab teemamoodulite asenduskodukeskset käsitlemist. Asenduskodus töötamisel on mitu olulist aspekti, mida peaksid koolitajad silmas pidama oma teemade esitamisel. Näiteks asendushooldusele (eriti asutusepõhisele hooldusele) satuvad lapsed väga erinevates vanustes (mõni imikuna, teine teismeeas), mis nõuab töötajalt rohkem teadmisi ja oskuseid lastega suhtlemisel ja nende toetamisel. Erinevalt tavaperekondadest on asenduskodus lapsi rohkem (ühes perekonnas kuni 8 last/noort), sagedasti on nad ka erinevatest vanustest. Oluline on silmas pidada, et asenduskodu töötajad ei kasvata oma bioloogilisi lapsi, mis samuti eristab neid tavaperekondadest. Lisaks kasvatavad perevanemad ja kasvatajad lapsi, kes on elus läbi elanud erinevaid traumaatilisi kogemusi, millega peaks nende toetamisel ja suhtlemisel arvestama.

Koolituse põhisõnumid

- Koolituse põhisõnumid on koolituse kesksed sõnumid. Kõik koolitajad peavad rohkem oma mooduli(te) raames rõhku panema põhisõnumite edastamisele. Seda tuleb teha läbimõeldult ning süsteemselt.

7. KOKKUVÕTE JA SOOVITUSED

Toetudes koolituse tagasisidele võib öelda, et koolitus oli osalejate jaoks kasulik ning efektiivne. Teemamoodulite valik oli osalejate hinnangul nende tööd toetav ning õpitut on võimalik töökohal rakendada. Eriti kasulikuks mooduliks oli lein ja kaotus. See teema on osalejate hinnangul asenduskodus aktuaalne, sest enamik lapsi on mingit liiki kaotusega kokku puutunud. Samas ei ole selle teemaga seotud koolitusi varem osalejatele pakutud ning teadmised sellest on vähesed. Seda kinnitavad ka osalejate hinnangud oma leina ja kaotusega seotud teadmiste/oskuste enne koolituse läbimist. Pärast koolitust oli nende hinnang oma teadmiste ja oskuste paranenud. Väga vajalikuks ja praktiliseks hinnati ka mooduleid väärkohtlemine ja lapse vaimne tervis, sest ka nende moodulite alateemad on väga vajalikud asenduskodus töötamiseks.

Koolituse mõju kinnitavad asenduskodu juhtide tagasiside - on märgata positiivset muutust koolituse läbinute töös (rohkem märgatakse last, analüüsitakse rohkem keerulisi olukordasid ja lapsi, parem teadlikkus autismist, rohkem rakendatakse lapse toetamisviise). Koolituse mõju kinnitab ka asjaolu, et oma teadmiste ja oskuste hindamise puhul oli näha, et osalejate hinnangud olid kõigi teemade puhul paranenud (keskmiselt umbes 1,5 skaalapunkti). Enim moodulites lein ja kaotus, mille alased teadmised olid enne koolitust üsna madalad. Koolituse koolitajate hinnangul jõudsid ka koolituse põhisõnumid – eriti lapsekesksus – osalejateni ja nende mõistmine ning arusaam selle olemusest paranes.

Lisaks teadmiste, oli osalejate jaoks teiseks väärtuseks oma kogemuste jagamine ja teiste kogemuste kuulamine. Seda võimaldasid arutelud ja grupitööd koolituse käigus ning ka kohvipausid koolitusel. Osalejate hinnangul õpitakse hästi teiste jagatud kogemuste kaudu, sest teiste head näited aitavad õpitut paremini mäletada.

Koolitajate valikuga jäid osalejad enamasti rahule. Osalejad hindasid koolitajate elulisi näiteid, nende professionaalsust ja põhjalikke teadmisi. Osalejad said tavaliselt oma küsimustele vastused

ning moodulite sisu oli selgelt ja arusaadavalt edastatud. Kõrgelt hinnati koolitajaid, kellel oli asendushoolduse valdkonnas töötamise kogemus.

Samas ilmnes tagasisidest puuduseid koolituses, mis võivad takistada koolitusel õpitu rakendamist töökohal kui ka puuduseid koolituse ülesehituses, mis ei vasta täielikult osalejate vajadustele. Vastavalt nendele on koostatud järgnevad soovitusel koolituse mõju suurendamiseks osalejate käitumisele ja õpitu omandamisele.

Koolituse läbiviimine

- **Koolituse läbimise perioodi pikendamine**

Koolitused toimusid koolitusgruppidel enamasti iga nädal. 11 teemamoodulit oli jaotatud umbes 8-9 nädala peale. Koolitusmoodulite pikkus ulatus ühest kuni kolme päevani ning sageli oli kaks moodulit samal nädalal. Osalejad tõid korduvalt erinevates tagasisides välja, et sellise tempo juures on koolitusel osalemine keeruline ning väsitav, mis takistab õpitu läbitöötamist ja kinnistumist. Osalejad leidsid, et koolitusgraafik, kus koolitused toimuvad üle nädala oleks osalejatele palju mugavam ning võimaldaks koolitusel kuuldu paremini läbi töötada ja hiljem töökohal rakendada.

- **Koduste tööde süsteemi ülevaatamine**

Koolituse üheks osaks ning läbimise tingimuseks oli iseseisvad kodused tööd. Kodune töö oli ette nähtud iga mooduli järel. Kuna koolitusmoodulid toimusid sagedasi, oli koduste tööde tegemine osalejate jaoks raske. Osalejate hinnangul ei suudetud ajanappuse tõttu kodustesse töödesse süveneda ning need said tehtud kiirustades, mille pärast jäi kohati koduste tööde eesmärk osalejate jaoks ebaselgeks. Samas tõid osalejad välja, kui pikendada koolituse läbimise perioodi, siis väiksemate kodutööde tegemine koolitusmoodulite vahel oleks ajaliselt mõistlikum ja võimaldaks õpitu korrata. Lisaks

võiks olla osalejatele koduse ülesande püstitus juba mooduli alguses teada, et osalejad saaksid sellele tähelepanu pöörata.

- **Rohkem rakendada aktiivõppemeetodeid ja kaasata osalejaid kogu koolituse jooksul**
Baaskoolituse moodulid olid tavaliselt kaks kuni kolm päeva pikad. Moodulites, kus peamiseks läbiviimise vormiks oli valdavalt loeng, tõid osalejad sagedasti tagasisides välja, et nii pikalt koha peal istumine ja kuulamine takistab õppimist. Moodulites, kus oli aga rakendatud palju aktiivõppemeetodeid (nt lapse õigused, konfliktide juhtimine) hinnati kõrgelt tagasisides mooduli läbiviimist ning tunti ennast kaasatuna. Selleks, et vältida osalejate tähelepanu kadumist ja toetada õppimist, tuleks kasutada moodulites rohkem aktiivõppemeetodeid, mis toetaksid õppimist ja osalejate tähelepanu säilimist.

Koolituse sisu

- **Pikemalt käsitleda mooduleid lein ja kaotus ja väärkohtlemine**
Nii koolitusmooduli esmasest tagasisides kui ka kogu koolituse lõpus toimunud tagasisideringis toodi välja, et need moodulid peaksid olema pikemad. Seda toetab ka asjaolu, et koolitusele eelnenud teadmiste ja oskuste hindamise puhul oli samuti näha, et lapse leina mooduliga seotud teadmised/oskused hinnati madalamaks võrreldes teiste teemamoodulitega. Ekspertide vaatluse tulemusena oli samuti näha, et väärkohtlemise moodulis oli osalejatel palju küsimusi, mistõttu mooduli sisu sai kohati edastatud kiirustades. Väärkohtlemise mooduli tagasisides oli korduvalt välja toodud, et mõni alateema jäi ajanappuse tõttu käsitlemata või käsitleti vähe (nt seksuaalne väärkohtlemine). Samal arvamusel oli ka väärkohtlemise mooduli koolitaja. Pikemate moodulite eesmärk oleks saada rohkem enesekindlust kaotuskogemusega või väärkoheldud lastega tegelemisel.

- **Sissejuhatav moodul kavast eemaldada ja seadusandluse moodul põimida laste õiguste moodulisse**

Sissejuhatav moodul sai esmatasandi hindamisel head tagasisidet osalejatelt, kuid koolituse järel ei näinud osalejad sellel moodulil eesmärki võrreldes kõigi teiste koolitusmoodulitega. Kogu koolitust hinnates ja mooduleid omavahel võrreldes oli selle mooduli kasutegur väike.

Seadusandluse moodul kattus palju lapse õiguste mooduliga, seega oleks see mõistlik põimida lapse õiguste mooduliga. Kohati toodi tagasisides välja, et seadusandlusega saab tutvuda vajaduspõhiselt ning piisaks, kui teha head materjalid seadusandluse kohta, millega koolitusel osaleja saab iseseisvalt tutvuda. Siiski peaks säilitama asendushoolduse vormide alateema seadusandluse moodulist, mis oli koolitaja hinnangul osalejatele väga huvitav ja tekitas palju küsimusi.

- **Pikemalt käsitleda alateemasid teismeeiga ja seksuaalkasvatus**

Teismeeiga teema, mis oli osa lapse arengu ja kiindumuse moodulis ning seksuaalkasvatuse temaatika, mis oli osa vanemluse moodulist, said osalejate hinnangul vähe käsitletud ning nende osakaalu peaks moodulites pikendada. Nii teismeeiga kui ka seksuaalsuse teema oli osalejate hinnangul olulised teemad, mida oodati koolitusel, kuid lõppkokkuvõttes sai neid väga vähe käsitletud. Seda toodi välja nii esimeses tagasisides kohe peale koolitusmoodulit kui ka koolituse lõpus tagasisideringis.

- **Vanemlike oskuste ja lapse positiivse mina-pildi toetamise moodulid liita üheks mooduliks**

Ekspertide kui ka koolitajate hinnangul olid need kaks moodulit väga tugevasti temaatiliselt omavahel seotud. Olulised teemad osalejate hinnangul, mida säilitama

peaks on distsipliin, viivlemine, lapsekeskne lähenemine, traditsioonid, rutiin, lapse kiitmise olulisus ja viisid ja väärtused lapse kasvatamisel. Alateemadest eemaldada temperamenditüübid, mis osalejate hinnangul käsitleti liiga pikalt ning ekspertide hinnangul ei ole enam tänapäeval niivõrd aktuaalsed. Moodulite liitmist kinnitab ka see, et osalejate hinnangud oma teadmiste/oskustele lapse enesehinnangu olulisusest ja vajalikkusest olid enne koolituse läbimist pigem kõrged ning koolitusel kuuldu võis kohati olla nende jaoks juba varem kuulnud.

- **Töötaja vaimse tervise moodul tõsta koolituskavas esimeste moodulite sekka ja suurendada mahtu**

Töötaja vaimne tervis oli viimane moodul koolituskavas ning selle mahuks oli 12 akadeemilist tundi. Tagasisideringis toodi enamikel puhkudel välja, et see moodul võiks olla pikemalt käsitletud, sest on osalejate tööd ja töömotivatsiooni väga toetav. Lisaks toodi välja, et seda võiks käsitleda veidi varem koolituse käigus, sest osalejatele jäi sellisest teemajärjestusest mulje, et töötaja vaimne tervis ei olegi üldse tähtis teiste teemaga võrreldes.

- **Muuta kaotus ja lein moodul trauma ja kaotuse mooduliks.**

Ekspertide ja ka mõne osaleja hinnangul puutuvad asenduskodu töötajad rohkem kokku lastega, kes on läbi elanud erinevaid kaotuskogemusi (eelkõige eraldamine päritoluperekonnast) ning traumasid (väärkohtlemine, hooletusse jätmine, perekonnast eraldamine) ning vähem lastega, kelle vanemad on surnud. Seega oleks asendus-, pere-, või turvakodus last vahetult kasvatavatele isikutele kasulik, kui koolitusel käsitletak rohkem trauma ja kaotuse temaatikat (sh kaotusega toimetulek ning trauma mõju vähendamine) ning vähendada surmaga seotud leina teema käsitlemist.

- **Käsitleda lapse päritoluperekonna temaatikat läbivalt koolituse käigus**

Koolitajad leidsid, et kohati oli tajuda osalejate seas hoiakut, et paljud asutuses last vahetult kasvatavad isikud kardavad lapsega päritoluperekonnast rääkida, sest kardavad last sellega traumeerida. Samas on see teema laste jaoks väga oluline ning nende jaoks on veelgi traumeerivam, kui bioloogiliste vanemate teema maha vaikitakse. Seetõttu tuleks koolitusel osalejatele pidevalt selgitada, miks see teema oluline on ning julgustada lastega sellest rääkima.

Soovitused koolitusel õpitu paremaks rakendamiseks asenduskodus

- **Kutsuda koolitusele asenduskodude juhid**

Peaaegu kõigis tagasisideringides toodi välja, et ka asenduskodu juhid peaksid koolitusel osalema. Sellisel juhul mõistaksid asenduskodu juhid paremini asendus-, pere- ja turvakodus last vahetult kasvatavate inimeste tööd, lapsi ja tööülesannete täitmiseks kuluvat aega ning pingutust. See aitaks töötajatel ja juhtidel olla nõ samal lehel ning soodustaks koostööd. Ka koolitajad tõid välja, et koolituse käigus tõusid pidevalt üles probleemid, mis puudutasid asenduskodu meeskonnatööd. Juhtide koolitusel osalemine võiks olla kasuks sarnaste teadmiste ja arusaamade kui ka ühtekuuluvustunde tekkimisel.

- **Asenduskodu meeskonnatöö edendamine**

Koolitajad tõid välja, et koolituse käigus kerkis esile mitmeid küsimusi/probleeme, mis tulenesid asenduskodu sisesest meeskonnatööst. Koolitajad tajusid, et osalejatele tekitavad probleeme liiga kõrged (ja kohati vastuolulised) nõudmised, vähene tugi ja abi, kodukorrast tingitud reeglid ning kaadrivoolavusest tulenevad pinged. Kolleegide omavahelised pinged ja vähene rahulolu õhkkonnaga tööl, ei ole hea kasvukeskkond lastele, töötajate vaimsele tervisele ega lase ka rakendada koolitusel õpitud töökojal.

- **Asenduskodu supervisioonide eesmärgi selgitamine osalejatele ja läbiviimise ülevaatamine**

Eelnevas punktis välja toodud probleemide lahendamiseks pakutakse asenduskodudele supervisioone. Paljud koolitusel osalejatest olid neil mingis ulatuses neist ka osa võtnud. Samas tõid koolitajad välja, et supervisioonid osalejate hinnangul sageli ei toimi, sest nende sisust ja eesmärgist ei saada aru, neid ei usaldata ning seetõttu ei juleta seal välja tuua probleeme ja küsimusi. Ka kovisiooni koolitusel on osalejate teadmist mööda kolleegid käinud, kuid kovisioonid ei ole asenduskodudes käivitunud. Selle põhjuseks võib olla samuti probleemne meeskonnatöö asenduskodus ja vähene tugi asenduskodu siseselt.

- **Asenduskodus töötajate väärtustamine ning tunnustamine**

Selleks, et koolitusel õpitud oleks osalejal asenduskodus lihtsam rakendada, oleks perevanematel ja kasvatajatel vaja, et neid nii ühiskonnas kui töökohal rohkem väärtustataks ning tunnustataks. Koolitajate hinnangul läheb koolitusel väga palju aega osalejate töökohast tulenevate pingete maandamisele, mis on tingitud sellest, et osalejad ei tunne end väärtustatuna. Kui ühiskonna tasandil läheb nende töö selle väärtustamiseks rohkem aega, siis asenduskodu tasandil on võimalik töötajatel positiivse õhkkonna loomisel. On oluline, et asenduskodu juhid panustaksid võimalikult palju ühtse meeskonna loomisse.

Tunnustamise ja väärtustamise tajumisse võib aidata ka koolitusel õpitu rakendamise toetamine asenduskodu poolt. Juhi (kui ka kolleegide) toetus ning huvi töötaja õpitu kohta loob paremad võimalused ja huvi koolitusel õpitu rakendamiseks asenduskodus. Õppijate motiveerimiseks saab kasutada tagasisidestamise või vahehindamise meetodikat.

KASUTATUD KIRJANDUS

Kirkpatrick and partners (2017)

<http://www.kirkpatrickpartners.com/OurPhilosophy/TheNewWorldKirkpatrickModel/tabid/303/Default.aspx>

North Dakota State University (2010) Kirkparick's Four Levels of Training Evaluation in Detail. URL:

<https://www.ag.ndsu.edu/evaluation/documents/kirkparicks-four-levels-of-training-evaluation-in-detail-1/view>

Phillips J. Handbook of Training Evaluation and Measurement Methods. Houston, TX: Gulf; 1997.

LISA 1. NÄIDE ESIMESE TASEME REAKTSIOONI MÕÕTMINE

Hea asenduskodu kasvatusala töötajate baaskoolitusel osaleja!

2016. aastal alustati uue asenduskodu kasvatusala töötajate baaskoolituse arendamist, mis jätkub praeguseni. Teie arvamusele toetudes on võimalik veel koolitust paremaks muuta ja täiendada, mistõttu palumegi teie tagasisidet koolituse erinevatele moodulitele. Igasugused kommentaarid ja mõtted on äärmiselt teretulnud!

Kõik ankeedi vastused on anonüümsed ning tulemusi käsitletakse vaid grupi tasandil.

1. Palun mõtle just läbitud koolitusmooduli peale ja märgi iga väite puhul millisel määral sa sellega nõustud/ei nõustu! Väga teretulnud on erinevad kommentaarid

LAPSE VAIMNE TERVIS					
	Pole üldse nõus	Pigem ei ole nõus	pigem nõus	täiesti nõus	Raske öelda
Koolitusmoodul vastas mu ootustele	1	2	3	4	9
Ma mõistan, miks lapse vaimse tervise koolitusmoodul vajalik on	1	2	3	4	9
Ma soovitaksin lapse vaimse tervise koolitusmoodulit teistele kasvatajatele/perevanematele	1	2	3	4	9
Ma olin pidevalt kaasatud sellesse, mis koolitusel toimus	1	2	3	4	9
Tegevused ja harjutused toetasid mu õppimist	1	2	3	4	9
Koolitaja edastas teemat selgelt	1	2	3	4	9
Koolitusmoodul jäi minu jaoks liiga teoreetilisele tasemele	1	2	3	4	9
Ma sain vastused oma küsimustele	1	2	3	4	9
Ma saan koolituse käigus õpitut oma töös kasutada	1	2	3	4	9
Koolitusmooduli käigus omandatud teadmised ja oskused aitavad mul olla oskuslikum kasvataja/perevanem	1	2	3	4	9

Koolitusmooduli teemad ei olnud seotud asenduskodu elu ja lastega piisavalt	1	2	3	4	9
Tulevikus saan lapse vaimse tervise töövihikut oma töös kasutada	1	2	3	4	9

Kommentaariid:

2. Millistest LAPSE VAIMSE TERVISEGA seotud teemadest tundsite koolitusmoodulis puudu või oleksite soovinud kuulda pikemalt?

3. Muud mõtted, tähelepanekud ja kommentaarid koolitusmooduli kohta...

LISA 2. VÄLJAVÕTE EEL-JA JÄRELTESTI VÄIDETEST

Palun märkige, kui hästi või halvasti oskate hetkel allolevaid tegevusi sooritada.

Tõmmake ring ümber sobivale variandile.

1= oskan väga halvasti teha ja 6 = oskan seda väga hästi teha.

	1 Oskan väga halvasti	2	3	4	5	6 Oskan väga hästi	99 Raske öelda
Kirjeldada lapse arenguetappe	1	2	3	4	5	6	99
Nimetada tunnuseid, mis viitavad lapse arengust mahajäämusele	1	2	3	4	5	6	99
Tuua erinevaid põhjuseid miks turvaline kiindumus suhe on lapse jaoks vajalik	1	2	3	4	5	6	99
Kirjeldada lapse ebaturvalisest kiindumus suhtest tulenevaid käitumismustreid	1	2	3	4	5	6	99
Kirjeldada leinaprotsessi	1	2	3	4	5	6	99
Kirjeldada leina eesmärki	1	2	3	4	5	6	99
Mitmekülgset kirjeldada lapse võimalikke reaktsioone leina/kaotuse puhul	1	2	3	4	5	6	99
Nimetada viise kuidas saaks kasvataja/perevanem olla asenduskodus leinavale lapsele toeks	1	2	3	4	5	6	99
Nimetada tunnuseid lapse käitumises, mis võivad tuleneda väärkohtlemisest	1	2	3	4	5	6	99
Nimetada tunnuseid lapse füüsilises välimuses, mis võivad tuleneda väärkohtlemisest	1	2	3	4	5	6	99
Tuua välja viise, kuidas leevendada väärkohtlemise tagajärgi erinevas vanuses lastel	1	2	3	4	5	6	99
Nimetada mitmeid tunnuseid, mis viitavad lapse õpiraskusele	1	2	3	4	5	6	99